

ŠĶĪRĒJTIESAS SPRIEDUMU ATCELŠANAS INSTITŪTS

THE INSTITUTE OF SETTING ASIDE ARBITRAL AWARDS

Egija Rubene

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes maģistra studiju
programmas “Tiesību zinātne” 1. kursa studente

Summary

For an extended period, Latvian legal system lacked a legal framework for setting aside arbitral awards. This absence undermined legal certainty and fairness, and, furthermore, gave rise to various legal and practical challenges. However, with the adoption of the relevant regulation – despite its limited practical application to date – it is essential to analyse the theoretical and practical issues that may emerge in the context of setting aside arbitral awards.

Atslēgvārdi: šķīrējtiesas process, šķīrējtiesas spriedumi, šķīrējtiesas spriedumu atcelšana

Keywords: arbitration, arbitral awards, annulment of arbitral awards

Ievads

Šķīrējtiesa jau gadsimtiem ilgi ir bijusi daļa no strīdu izšķiršanas sistēmas, piedāvājot praktisku, ātru un izmaksu ziņā efektīvu strīdu risināšanu.¹ Tomēr ilgstoši Latvijā trūka tiesiskā regulējuma, kas ļautu pusēm vienoties par sev atbilstošāko procesu un paredzētu iespēju atcelt šķīrējtiesas spriedumu. Satversmes tiesas spriedums Nr. 2022-03-01² bija kā būtisks stimuls šķīrējtiesas spriedumu atcelšanas institūta ieviešanai Latvijā, veicinot regulējuma atbilstību starptautiski atzītiem standartiem un praksei. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka UNCITRAL izstrādātais Parauglikums³ ir starptautiski izmantojams šķīrējtiesu regulējuma standarts,⁴ tas bijis pamats arī Latvijā ieviestajam šķīrējtiesas sprieduma atcelšanas institūtam.

¹ Rozenbergs J. Šķīrējtiesa. Grām.: Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 250. lpp.

² Satversmes tiesas 23.02.2023. spriedums lietā Nr. 2022-03-01, 14.2. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2023, Nr. 41.

³ 1985. gada 21. jūnija ANO Starptautisko tirdzniecības tiesību komisijas Starptautiskās komercšķīrējtiesas Parauglikums (UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration). Pieejams: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration [aplūkots 10.04.2024.]

⁴ Satversmes tiesas 17.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-10-01, 9.1. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2005, Nr. 9.

1. Šķīrējtiesas sprieduma saistošais un galīgais spēks

Šķīrējtiesas spriedums ir procesuāls dokuments, ar kuru tiek izšķirts civiltiesiskais strīds.⁵ Saskaņā ar Šķīrējtiesu likuma 58. panta pirmo daļu šķīrējtiesas spriedums pusēm ir obligāts un izpildāms labprātīgi. Tā saistošo spēku nodrošina šķīrējtiesas līgums, taču trešajām personām un valsts iestādēm tas kļūst saistošs tikai pēc rajona tiesas pārbaudes un izpildraksta izsniegšanas.⁶

Šķīrējtiesas sprieduma galīgais raksturs veicina strīdu ātru un efektīvu izšķiršanu.⁷ Sprieduma galīguma princips ir pretrunā pareizības principam, jo pareizība ir grūti sasniedzams mērķis.⁸ Pareizums doktrīnā minēts kā dominējošais princips nacionālajā tiesvedībā,⁹ līdz ar to vairākās jurisdikcijās ir paredzētas tiesības ne tikai atcelt, bet arī pārskatīt šķīrējtiesas spriedumus pēc būtības.¹⁰ Attiecīgi secināms, ka šķīrējtiesas sprieduma galīgais raksturs nav absolūts. Autores ieskatā, pārsūdzība pēc būtības neatbilst šķīrējtiesas procesa mērķim, tomēr atcelšanas mehānisms ir būtisks, lai nodrošinātu procesuālo kontroli un aizsardzību pret būtiskiem pārkāpumiem. To apliecina arī 2023. gada Anglijas un Velsas Augstākās tiesas lieta, kurā tika atcelts 11 miljardu dolāru šķīrējtiesas spriedums pret Nigēriju, pasargājot to no netaisnīgas sprieduma izpildes.¹¹

2. Šķīrējtiesas sprieduma atcelšanas institūta būtība

Šķīrējtiesu likuma 51. panta otrajā daļā noteikts, ka spriedums nav pārsūdzams, savukārt trešajā daļā ir norāde, ka tas ir apstrīdams. Autores ieskatā, likumdevējs ir izteicies terminoloģiski nekonsekventi. “Apstrīdēšana” tradicionāli ir tikusi saistīta ar sprieduma pārskatīšanu pēc būtības, līdz ar to autore piedāvā precizēt šo terminu, aizstājot to ar “sprieduma atcelšana” Šķīrējtiesu likumā un Civilprocesa likumā.

Šķīrējtiesas sprieduma atcelšana ir neapmierinātās puses iespēja vērsties valsts tiesā, lai pilnībā vai daļēji atceltu spriedumu.¹² Šķīrējtiesas spriedumu iespējams atcelt tikai tajā valstī, kurā tas tika pieņemts.¹³ Valsts tiesa var atcelt šķīrējtiesas spriedumu, bet nevar pārskatīt lietu pēc būtības. Atcelšana iespējama tikai uz Civilprocesa likuma 533.⁴ pantā noteiktiem pamatiem. Parauglikums noteic, ka katra valsts pati nosaka

⁵ Autoru kolektīvs prof. Torgāna K. zinātniskajā redakcijā. Civilprocesa likuma komentāri. III daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 126. lpp.

⁶ Augstākās Tiesas Administratīvo lietu departamenta 22.02.2022. spriedums lietā Nr. SKA-24/2022, 7. punkts.

⁷ Schreuer C. ICSID Annulment Revisited. Legal Issues of Economic Intergration, 2003, Vol. 30, No. 2, p. 103.

⁸ Autoru kolektīvs prof. Torgāna K. zinātniskajā redakcijā 2014, 127. lpp.

⁹ Schreuer 2003, p. 103.

¹⁰ Arbitration Act 1996 [Anglijas un Velsas Šķīrējtiesu likums]. Pieejams: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/23> [aplūkots 25.03.2024.]

¹¹ High Court of Justice, The Business and Property Court of England & Wales, 23.10.2023., Nigeria v P&ID, claim No. CL-2019-000752 and CL-2018-000182. Pieejams: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/10/Nigeria-v-PID-judgment.pdf> [aplūkots 09.04.2024.]

¹² Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. Student edition. West Sussex: Selwood Printing Ltd., 2003, p. 415.

¹³ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 169.

kompetento tiesu sprieduma atcelšanai. Latvijā tā ir rajona tiesa, kamēr starptautiski šo funkciju biežāk pilda apelācijas¹⁴ vai augstākās instances tiesas.¹⁵ Lai gan likumprojekta grozījumu darba grupa apsvēra iespēju nodot kompetenci apgabaltiesām, trīspakāpju tiesu sistēmas dēļ šī pieeja netika atbalstīta.¹⁶ Pēc autores domām, likumdevējam būtu jāpārskata piekritības jautājums, jo šķīrējtiesas spriedumu atcelšana ir sarežģīts process, kas prasa padziļinātas zināšanas par starptautisko praksi un specifiskiem jēdzieniem. Pastāv risks, ka ne visām Latvijas rajona tiesām būs pieejami nepieciešamie resursi vai specializācija, lai veidotu vienotu tiesu praksi, kas būtu atbilstoša starptautiskajai praksei.

Lai iesniegtu pieteikumu par šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu, būtiski ievērot likumā noteikto termiņu, kas nodrošina galīguma principu un strīdu efektīvu izšķiršanu.¹⁷ Parauglikums paredz trīs mēnešu termiņu, bet starptautiski tas svārstās no piecām dienām¹⁸ līdz pat sešiem mēnešiem.¹⁹ Latvijā atbilstoši Civilprocesa likuma 533.¹ panta pirmajai daļai pieteikums iesniedzams 30 dienu laikā, šis termiņš vērtējams kā samērīgs.

Francijas Civilprocesa kodeksa 1522. pantā noteikts, ka puses var ar vienošanos atteikties no tiesībām prasīt šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu, taču nedz Parauglikums, nedz vairums valstu šādu iespēju neparedz, lai aizsargātu parādnieku. Autore šobrīd atbalsta likumdevēja izvēlēto pieeju, tomēr uzskata, ka nākotnē, lai nodrošinātu tieši pušu privātautonomiju, likumdevējam būtu jāapsver iespēja ļaut pusēm ar vienošanos atteikties no sprieduma atcelšanas institūta.

Tiesības prasīt šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu var tikt zaudētas, ja puse laikus neizsaka iebildumus par procesā pieļautajiem pārkāpumiem, t. i., nākamajā mutvārdu sēdē vai nekavējoties rakstveidā.²⁰ Šāds ierobežojums novērš negodprātīgu rīcību, kad iebildumi tiek izmantoti tikai pusei nelabvēlīga sprieduma gadījumā. Normatīvajā regulējumā tiek paredzēts šāds institūts, tomēr nav skaidri noteikts, uz kuriem pamatiem tiesības uz iebildumiem var tikt zaudētas. Latvijas doktrīnā tiek pieļauts, ka tiesības uz iebildumiem var zaudēt jebkura pārkāpuma gadījumā,²¹ tomēr ārvalstīs pieeja atšķiras.²² Tas saistīts ar to, ka visi pārkāpumi šķīrējtiesas procesa

¹⁴ Code de procédure civile [Francijas Civilprocesa kodekss]. Pieejams: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716/ [aplūkots 16.04.2024.]

¹⁵ Schweizerisches Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht [Šveices Starptautisko privāttiesību likums], § 191. Pieņemts 18.12.1987. Pieejams: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en [aplūkots 16.04.2024.]

¹⁶ Likumprojekta "Grozījumi "Civilprocesa likumā"" anotācija. Pieejama: <https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs14.nsf/0/DB8495B1A915A72AC2258AA200464D04?OpenDocument> [aplūkots 16.04.2024.]

¹⁷ Born G. B. International Commercial Arbitration, Vol. II, Netherlands: Kluwer Law International, 2009, p. 2670.

¹⁸ Venezuelan Commercial Arbitration Law [Venecuēlas Komerčiālās šķīrējtiesas likums], Article 43. Pieņemts 07.04.1998. Pieejams: https://arbitrationlaw.com/sites/default/files/free_pdfs/Venezuela%20Commercial%20Arbitration%20Act.pdf [aplūkots 16.04.2024.]

¹⁹ Chinese Arbitration Law [Ķīnas Šķīrējtiesu likums], Article 59. Pieejams: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/12/content_1383756.htm [aplūkots 16.04.2024.]

²⁰ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 18.

²¹ Rasnačs L. Tiesības uz iebildumiem šķīrējtiesas procesā. Grām.: Satversmē nostiprināto vērtību aizsardzība: dažādu tiesību nozaru perspektīva. LU 77. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2019, 210. lpp.

²² Born G. B. 2009, pp. 2593, 2614, 2632.

laikā nav konstatējami, līdz ar to nav iespējams laicīgi paust iebildumus. Autore ieskatā, būtu jāprecizē Šķīrējtiesu likuma 48. pants, lai tiesām būtu iespēja precīzi noteikt gadījumus, kuros tiesības izteikt iebildumus var tikt zaudētas.

Ja šķīrējtiesas spriedums tiks atcelts, tad tas zaudēs savu juridisko spēku.²³ Tādā gadījumā starp pusēm joprojām būs neatrisināts strīds. Atbilstoši Civilprocesa likuma 533.⁵ pantam, ja spriedums atcelts šķīrējtiesas līguma neesamības vai spēkā neesamības dēļ, tad pušu strīds atkārtoti izskatāms valsts tiesā. Savukārt, ja atcelšana notikusi procesuālu pārkāpumu dēļ, tad šķīrējtiesas līgums paliek spēkā un strīdu atkārtoti var izskatīt tajā pašā šķīrējtiesā.

3. Šķīrējtiesas spriedumu atcelšanas pamati

Šķīrējtiesas spriedumu var atcelt tikai uz skaidri noteiktiem un ierobežotiem pamatiem, kas Latvijā, līdzīgi kā citās valstīs, balstīti Parauglikumā.²⁴ Civilprocesa likuma 533.⁴ panta otrajā daļā ietvertos pamatus tiesa izvērtē pati un spriedumu atceļ obligāti, savukārt pirmajā daļā norādītos pamatus jāizvirza pusēm, un tiesai ir tiesības, bet ne pienākums spriedumu atcelt, ja tiek konstatēti atcelšanas pamati.²⁵ Lai gan pastāv vienota izpratne par atcelšanas pamatiem, tie dažādās valstīs atšķiras, piemēram, Francijā tie ir noteikti šaurāki, savukārt Anglijā un Velsā plašāki. Latvijas regulējums ir šaurs, bet vienlaikus elastīgs, ļaujot atcelt visus prettiesiskos spriedumus. Autore ieskatā, svarīgi saglabāt tiesas interpretācijas iespēju, izvairoties no pārmērīgi kazuistiska regulējuma. Ņemot vērā, ka vēl nav izveidojusies Latvijas tiesu prakse šķīrējtiesas spriedumu atcelšanas jautājumos, autore uzskata par nepieciešamu izvērtēt atcelšanas pamatu saturu, balstoties gan uz līdzšinējo izpildrakstu izdošanas praksi Latvijā, gan starptautisko pieeju.

3.1. Šķīrējtiesas līguma spēkā neesamība

Šķīrējtiesas process, kuram persona nav devusi piekrišanu, var radīt būtisku tās tiesību aizskārumu.²⁶ Spēkā esošs šķīrējtiesas līgums ir priekšnoteikums šķīrējtiesas procesa legitimitātei.²⁷

Šķīrējtiesas līgums ir nošķirams no pamatlīguma, kas nozīmē, ka pamatlīguma spēkā neesamība neietekmē šķīrējtiesas klauzulas spēkā esamību.²⁸ Šajā aspektā īpaša uzmanība jāpievērš situācijām, kad tiek cedētas prasījuma tiesības, jo judikatūrā atzīts, ka cesionārs neiegūst automātiski tiesības vērsties šķīrējtiesā.²⁹ Cesionāra izslēgšana no šķīrējtiesas līguma būtiskā mērā skar parādnieka stāvokli, kas ir vēlējies izskatīt strīdu

²³ Born G. B. 2009, p. 2673.

²⁴ Collier J., Lowe V. *The Settlement of Disputes in International Law. Institutions and Procedures*. New York: Oxford University Press Inc., 1999, p. 257.

²⁵ Born G. B. 2009, p. 2563.

²⁶ Satversmes tiesas 06.02.2015. spriedums lietā Nr. 2014-32-01, 5. punkts. Latvijas Vēstnesis, 2015, Nr. 27.

²⁷ Redfern A., Hunter M. 2003, p. 425.

²⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 03.12.2020. spriedums lietā Nr. CA-1500-20/28, 7.2., 7.3. punkts.

²⁹ Augstākās tiesas Senāta 12.05.2004. lēmums lietā Nr. SPC-28/2004. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004, 738.–740. lpp.

šķirējtiesā.³⁰ Civillikuma 1807. pants paredz, ka parādnieka stāvoklis ar cesiju nedrīkst pasliktināties. Doktrīnā ir izcelts arī tas, ka šķirējtiesas līgumam ir jābūt atdalītam no pamatlīguma tikai tiktāl, ciktāl tas palīdz nodrošināt un veicināt šķirējtiesas efektivitāti.³¹ Pēc autores domām, šķirējtiesas efektivitāte tiek zaudēta un parādnieka stāvoklis pasliktināts, ja līgumu nedalāmības dēļ tiek zaudēta iespēja cesijas gadījumā strīdu izšķirt šķirējtiesā. Parādnieku interesēs būtu nepieciešams regulējums un tāda interpretācija, kas nodrošinātu šķirējtiesas līguma spēkā esamību arī cesijas gadījumā.

No šķirējtiesas līguma izrietošās pušu tiesības un pienākumi nav pakļauti noilgumam.³² Tomēr vienošanās kļūs neizpildāma un zaudēs spēku, ja tiks likvidēta šķirējtiesa, kuru puses bija noteikušas kā strīdu izskatīšanas institūciju.³³

3.2. Nepienācīga puses informēšana un aizstāvēšanās tiesību ierobežošana

Noslēdzot šķirējtiesas līgumu, puses nezaudē Satversmes 92. pantā paredzētās tiesības, jo no noteiktām pamattiesībām nav iespējams atteikties pat šķirējtiesas vienošanās ceļā.³⁴ Spriedums ir atceļams, ja persona netika informēta par šķirējtiesas procesu tādā veidā, kā likums to paredz, vai tai nebija tiesību aizstāvēties no sevis neatkarīgu apstākļu dēļ.³⁵

Šis atcelšanas pamats ietver iespēju personai ne tikai rakstveidā, bet arī mutiski izklāstīt savu nostāju,³⁶ kā arī otras puses iespēju tikt informētai par iesniegtajiem pierādījumiem.³⁷ Svarīgi atzīmēt, ka šķirējtiesas spriedumu nevar atcelt tikai paskaidrojuma nesniegšanas dēļ, īpaši, ja tas pamatots ar kļūdainu pieņēmumu par šķirējtiesas jurisdikcijas neesamību.³⁸ Lai atceltu spriedumu, pārkāpumam ir jābūt būtiskam, nevis *de minimis*.³⁹

3.3. Šķirējtiesa izsprieda jautājumu, kas nebija tās kompetencē

Šķirējtiesas kompetenci pamatā nosaka pušu griba, taču ikvienā valstī ir noteikti arī šķirējtiesas kompetences ierobežojumi. Šķirējtiesu likuma 5. pantā paredzēti salīdzinoši plaši kompetences ierobežojumi, kuri būtu jāpārskata, lai tie atbilstu starptautiskajai praksei.⁴⁰ Latvijā, piemēram, individuālie darba tiesību strīdi nav

³⁰ Nemenova V. Cesijas tiesiskā regulējuma modernizācijas virzieni Latvijā. Promocijas darbs tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2015. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/Vita_Nemenova_promocijas_darbs.pdf [aplūkots 09.04.2024.]

³¹ Chuprunov I. The Arbitration Agreement and Arbitrability: Effects of Contractual Assignment on an Arbitration Clause – Substantive and Private International Law Perspectives, Austrian Yearbook on International Arbitration, 2012, p. 54.

³² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 03.12.2020. spriedums lietā Nr. CA-1500-20/28, 7.2. punkts.

³³ Zemgales Apgabaltiesas 03.07.2023. spriedums lietā Nr. C73451122, 10. punkts.

³⁴ Satversmes tiesas 23.02.2023. spriedums lietā Nr. 2022-03-01, 9.1. punkts.

³⁵ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 146.

³⁶ Born G. B. 2009, p. 2581.

³⁷ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 146.

³⁸ Ibid, p. 146.

³⁹ Berg A. 2014, p. 268.

⁴⁰ Bantekas I. The Foundations of Arbitrability in International Commercial Arbitration. In: Australian Year Book of International Law, Vol. 27, ANU College of Law, 2008, p. 200.

izskatāmi šķīrējtiesā, lai novērstu iespēju “uzspiest” šķīrējtiesas līgumu darbiniekiem.⁴¹ Atsevišķos gadījumos gan šķīrējtiesas process darbiniekam var būt izdevīgāks nekā valsts tiesvedība. Šā iemesla dēļ doktrīnā izteikts pamatots priekšlikums ļaut darbiniekam un darba devējam vienoties par strīda izskatīšanu šķīrējtiesā pēc strīda rašanās.⁴² Šāda pieeja tiek īstenota arī Zviedrijā.⁴³

Šķīrējtiesu kompetencē neietilpst arī, piemēram, strīdi, kuros iesaistīta valsts vai pašvaldības iestāde. Šāds ierobežojums Latvijā saistīts ar vēsturisku neuzticību šķīrējtiesām. Šis ierobežojums pamatots ar to, ka strīdi ar publiskām sekām jāizskata valsts tiesās, nevis šķīrējtiesās, kas ir privāttiesisks strīdu izšķiršanas mehānisms.⁴⁴ Publiskas personas var darboties arī privāttiesiskā jomā, tāpēc šis ierobežojums nav viennozīmīgi pamatots.

Šķīrējtiesas spriedums būs atceļams arī tad, ja šķīrējtiesa pārsniegs pušu pieteikto prasījumu apjomu. Šo ilustrē lieta, kurā tika atcelts šķīrējtiesas spriedums, kurā tika piedzīti kavējuma procenti, lai gan tie netika iekļauti prasījumā.⁴⁵

3.4. Šķīrējtiesas process nenotika saskaņā ar šķīrējtiesas līgumu

Pušu privātautonomija šķīrējtiesas procesā prevalē. Tomēr pušu privātautonomija ir jāievēro tikai tiktāl, ciktāl tā neskar valsts imperatīvās normas. Piemēram, Vācijā tika atcelts spriedums, jo šķīrējtiesa atteicās pieņemt pušu izvēlētu šķīrējtiesnesi.⁴⁶ Ja puses vienojušās par termiņiem šķīrējtiesas procesā, tostarp sprieduma pieņemšanai, šķīrējtiesai tie jāievēro, jo pretējā gadījumā spriedumu varēs atcelt.⁴⁷ Spriedumu var atcelt arī gadījumā, ja piemēroti citi tiesību akti, nekā puses noteikušas šķīrējtiesas līgumā.⁴⁸

3.5. Šķīrējtiesas spriedums ir pretrunā publiskajai kārtībai

Autore pievienojas doktrīnā norādītajam un aicina likumdevēju aizstāt jēdzienu “sabiedriskā iekārta” ar “Latvijas publiskā kārtība (*ordre public*)”. Tas saistīts ar to, ka “sabiedriskā iekārta” ir neprecīzs *ordre public* tulkojums.⁴⁹

⁴¹ Satversmes tiesas 17.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-10-01, 9.3.1. punkts.

⁴² Rasnačs L. Jurisdikcija un tās noteikšana civiltiesiskā rakstura lietās. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5043/14214-Lauris_Rasnacs_2009.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 07.05.2024.]

⁴³ Baltic Institute of Social Sciences. Darba strīdu efektīvākas risināšanas iespējas Latvijā 2018, 31. lpp. Pieejams: https://www.vdi.gov.lv/sites/vdi/files/dati/petijums_darba_stridu_efektivakas_risinanas_iespejas_latvija_028611.pdf [aplūkots 28.04.2024.]

⁴⁴ Redfern A., Hunter M. Law and Practice of International Commercial Arbitration. London: Sweet & Maxwell, 2004, p. 164.

⁴⁵ Madrid Court of Appeal, Spain, 2 February 2007, case No. 94/2007–7/2005. Citēts no: UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 152.

⁴⁶ Bayerisches Oberstes Landesgericht, Germany, case No. 4 Z Sch 17/98, 24 February 1999. Citēts no: UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 155.

⁴⁷ Born G. B. 2009, p. 2597.

⁴⁸ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 157.

⁴⁹ Rudevska B. Ārvalsts tiesu nolēmumu atzišanas un izpildes attīstības tendences civillietās un komercietās Eiropas Savienībā un Hāgas Starptautisko privāttiesību konferences. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5123/22950Baiba_Rudevska_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 15.04.2024.]

Katra valsts definē savu “publisko kārtību”. Latvijā to uzskata par ģenerālklausulu,⁵⁰ kuras saturs veidojas no valsts pamattiesībām, pamatprincipiem un pamatvērtībām.⁵¹ Lai gan šī atcelšanas pamata piemērošanas joma ir šaura, tās atvērtība ļauj meklēt taisnīgāko risinājumu katrā konkrētā lietā. Publiskās kārtības atruna darbojas kā aizsardzības mehānisms pret tādu šķīrējtiesas spriedumu izpildi, kas būtiski apdraud valsts tiesisko sistēmu.⁵²

Publiskās kārtības jēdziens ietver ne vien materiālos aspektus, bet arī procesuālos, piemēram, nepietiekamu sprieduma motivāciju.⁵³ Satversmes tiesa jau 2005. gadā atzina, ka motivācijas trūkums var būt pamats atteikumam izsniegt izpildu rakstu,⁵⁴ ko apstiprinājusi arī Augstākā tiesa.⁵⁵ Augstākā tiesa gan atzinusi arī to, ka motivācijas trūkums tikai atsevišķā aspektā nebūs pamats atcelt šķīrējtiesas spriedumu.⁵⁶ Svarīgi, lai motivācija ļautu pārliecināt puses par sprieduma pamatotību un nodrošinātu tā sapratni un izpildi.⁵⁷

Autores ieskatā, līdzīgi kā Šveicē, arī Latvijā šķīrējtiesnešu objektivitāte un neatkarība varētu būt daļa no publiskās kārtības.⁵⁸ Senāts atzinis, ka arī acīmredzami pārmērīga civiltiesiska sankcija var būt pretrunā Latvijas publiskajai kārtībai.⁵⁹

Kopsavilkums

1. Šķīrējtiesas sprieduma galīguma princips konkurē ar pareizības principu. Piešķirot pareizības principam prioritāti, tiek apšaubīts sprieduma galīgais raksturs. Nacionāli prevalē pareizības princips, līdz ar to šķīrējtiesas spriedumus ir iespējams atcelt.
2. Būtu nepieciešams pārvērtēt piekritības regulējumu pieteikumiem par šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu, paredzot, ka šādus pieteikumus izskata noteiktas rajona tiesas vai apgabaltiesas, lai nodrošinātu specializāciju un vienotu tiesu praksi.
3. Autore ieskatā, nepieciešami grozījumi Šķīrējtiesu likumā, lai nodrošinātu skaidrību un konsekveni tiesu praksē, tostarp precizējot Šķīrējtiesu likuma 48. pantu par iebildumu tiesību zaudēšanu, paredzot mehānismu šķīrējtiesas līguma spēkā esamībai cesijas gadījumā un pārskatot Šķīrējtiesu likuma 5. panta kompetences ierobežojumus, lai tie atbilstu mūsdienu tiesību sistēmas un starptautiskās prakses prasībām.

⁵⁰ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 10.12.2014. lēmums lietā Nr. SKC-2537/2014, 4.2. punkts.

⁵¹ Redfern A., Hunter M. *Law and Practice of International Commercial Arbitration*. Third edition. London: Sweet&Maxwell, 1999, p. 430.

⁵² McCrea R. *Religion and the Public Order of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2010, p. 159.

⁵³ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 158.

⁵⁴ Satversmes tiesas 17.01.2005. spriedums lietā Nr. 2004-10-01, 9.1. punkts.

⁵⁵ Augstākās tiesas Senāta 23.01.2008. lēmums lietā Nr. SPC-10/2008.

⁵⁶ Augstākās tiesas 22.09.2017. lēmums lietā Nr. SPC-7/2017, 6.3.2. punkts.

⁵⁷ UNCITRAL 2012 Digest of Case Law on the Model Law on International Commercial Arbitration, 2012, p. 158.

⁵⁸ Maurer A. G. *Public Policy Exception Under The New York Convention: History, Interpretation, and Application*. Revised ed. New York: JURIS, 2013, pp. 179, 182.

⁵⁹ Latvijas Republikas Senāta 27.04.2021. lēmums lietā Nr. SKC-35/2021, 13. punkts.